

2018-09-01

บันทึกจรรยา การบูรณะพระบรมฉายาลักษณ์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

หนึ่งฤดี โสฬล

Follow this and additional works at: <https://digital.car.chula.ac.th/jamjuree>

Part of the [Social and Behavioral Sciences Commons](#)

Recommended Citation

โสฬล, หนึ่งฤดี (2018) "บันทึกจรรยา การบูรณะพระบรมฉายาลักษณ์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว," *Jamjuree Journal*: Vol. 20: Iss. 3, Article 5.

DOI: 10.58837/CHULA.JAMJUREE.20.3.4

Available at: <https://digital.car.chula.ac.th/jamjuree/vol20/iss3/5>

This Article is brought to you for free and open access by the Chulalongkorn Journal Online (CUJO) at Chula Digital Collections. It has been accepted for inclusion in Jamjuree Journal by an authorized editor of Chula Digital Collections. For more information, please contact ChulaDC@car.chula.ac.th.

บันทึกจดจำ

หนึ่งฤดี โลหผล
นิสิตเก่าคณะอักษรศาสตร์ ปีการศึกษา ๒๕๓๑-๒๕๓๔การบูรณะ
พระบรมฉายาลักษณ์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
และพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

พุทธศักราช ๒๕๕๓ ในวาระ ๑๐๐ ปีแห่งการเสด็จสวรรคตของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้มีการเชิญผู้เชี่ยวชาญจากยุโรปให้เข้ามาศึกษาสภาพของพระบรมฉายาลักษณ์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ใน ๓ วาระต่าง ๆ กัน^{*} ผู้มีความรู้และความเชี่ยวชาญด้านภาพถ่ายทุกท่านมีความเห็นในทางเดียวกันคือพระบรมฉายาลักษณ์ทั้ง ๒ รัชกาลเป็นสมบัติทางศิลปวัฒนธรรมที่ทรงคุณค่ายิ่งและเป็นหลักฐานสำคัญต่อประวัติศาสตร์ภาพถ่ายของโลก จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยจึงมีภาระหน้าที่ต้องดูแลรักษาให้ดีที่สุดเท่าที่จะสามารถกระทำได้

พระบรมฉายาลักษณ์รัชกาลที่ ๕ ขนาด ๒๑๐.๒ x ๙๕.๕ ซม. บรรจุอยู่ในกรอบไม้ขนาด ๒๓๗.๒ x ๑๒๕.๕ ซม. หนาประมาณ ๗ ซม. ประดิษฐาน

อยู่ที่ซุ้มเหนือโถงบันไดหลักของอาคารมหาจุฬาลงกรณ์ในปัจจุบัน (เดิมคือ ตึกบัญชาการ และต่อมาคือ ตึกอักษรศาสตร์ ๑) และพระบรมฉายาลักษณ์รัชกาลที่ ๖ ขนาด ๒๐๒ x ๑๐๐ ซม. บรรจุอยู่ในกรอบไม้ขนาด ๒๓๑ x ๑๒๙ หนาประมาณ ๕.๕ ซม. ประดิษฐานอยู่ที่ซุ้มผนังของโถงระเบียงชั้น ๒ ตรงข้ามกับพระบรมฉายาลักษณ์ของพระบรมชนกจักราช เป็นที่น่าสังเกตว่าพระบรมฉายาลักษณ์ทั้ง ๒ ประดิษฐานอยู่ในระดับความสูงเดียวกัน โดยพระบรมฉายาลักษณ์ของรัชกาลที่ ๖ มีขนาดย่อมกว่าพระบรมฉายาลักษณ์ของรัชกาลที่ ๕ หากพิจารณาตำแหน่งที่ประดิษฐานผู้ที่เข้ามา ณ โถงอาคารที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินวางศิลาพระฤกษ์เมื่อวันที่ ๓ มกราคม ๒๔๕๘ จะเห็นได้ว่า มีพระบรมฉายาลักษณ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวประดิษฐาน

เป็นประธานอยู่ ณ อาคารแห่งนี้ หากมิได้ขึ้นไปยังโถงระเบียงชั้น ๒ จะไม่มีโอกาสเห็นพระบรมฉายาลักษณ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระผู้ทรงมีพระราชดำริจะสถาปนาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยตามพระบรมราโชบายในสมเด็จพระบรมชนกจักราช “ให้มหาวิทยาลัยขึ้นสำหรับเป็นสถาบันอุดมศึกษาของชาวสยาม” เพื่อเป็นพระบรมราชานุสาวรีย์เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ในช่วงเวลาที่ได้เริ่มดำเนินการศึกษาพระบรมฉายาลักษณ์ทั้งสอง ดังกล่าวข้างต้น ยังไม่มีโครงการที่จะบูรณะแต่อย่างใด ทว่าในเวลานั้น พระบรมฉายาลักษณ์ทั้ง ๒ ภาพปรากฏร่องรอยชำรุดเสียหายและกำลังเสื่อมสภาพอย่างน่าวิตกยิ่ง ผู้เชี่ยวชาญด้านภาพถ่าย Martin Carlos Jürgens (มาร์ติน คาร์ลอส ยัวร์เก็นส) ได้กรุณาทำรายงานสรุปลงวันที่ ๒๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔

ปัจจุบัน รศ.ดร.หนึ่งฤดี โลหผล ผู้เขียน เป็นหัวหน้าปฏิบัติการวิจัย The Arc of Memory คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยและหัวหน้าภาควิชาภาษาตะวันตกต้นปี.ศ. ๒๕๕๔ ผู้เขียนได้เสนอขออนุมัติจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเพื่อดำเนินโครงการบูรณะพระบรมฉายาลักษณ์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งประดิษฐาน ณ โถงอาคารมหาจุฬาลงกรณ์

* นิทรรศการภาพถ่ายแฟลทินัม “ธุลีบาทพระศาสดา” (Sacred Dust from the Buddha's Feet) แสดงผลงานภาพถ่ายของฮันส์ เกอร์เกอร์ แบร์เกอร์ (Hans Georg Berger) ที่จัดทำขึ้นโดยใช้เทคนิคการพิมพ์ภาพด้วยแร่แฟลทินัม ผลงานการพิมพ์ภาพของจอร์จ ชาร์ลลีเย (Georges Charlier) ณ โถงระเบียงชั้น ๒ ของอาคารมหาจุฬาลงกรณ์ (๑๒ พฤศจิกายน - ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๓) ต่อมา ฮันส์ เกอร์เกอร์ แบร์เกอร์ ได้ช่วยประสานเชิญนักบูรณะภาพถ่ายให้เข้ามาสำรวจสภาพพระบรมฉายาลักษณ์เป็นการเบื้องต้นคือ มาร์ติน คาร์ลอส ยัวร์เก็นส (Martin Carlos Jürgens) ซึ่งได้เดินทางเข้ามาศึกษาภาพในช่วงเดือนมกราคม ๒๕๕๔ นอกจากนั้น จอร์จ ชาร์ลลีเย (Georges Charlier) รับผิดชอบวิทยาการเข้ามาถ่ายทอดวิธีการพิมพ์ภาพด้วยเทคนิคแฟลทินัมใน Workshop ซึ่งจัดขึ้นโดยโครงการศูนย์ความเป็นเลิศฯ คณะอักษรศาสตร์ (ด้วยงบประมาณสนับสนุนส่วนใหญ่จาก Cotto) ระหว่างวันที่ ๑๑ - ๑๒ ธันวาคม ๒๕๕๓ ที่ห้องปฏิบัติการของภาควิชาเทคโนโลยีทางภาพและการพิมพ์ คณะวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย บุคคลทั้ง ๓ ท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญที่รับจะร่วมมือหากเกิดโครงการบูรณะ ด้วยเหตุว่าพระบรมฉายาลักษณ์ทั้ง ๒ รัชกาลมีคุณค่ายิ่ง คราวที่จะต้องเร่งรัดการเสื่อมสภาพที่เกิดขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ

พระบรมฉายาลักษณ์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ประดิษฐานเหนือบันไดกลาง โถงอาคารมหาดุสิต

พระบรมฉายาลักษณ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ประดิษฐานที่โถงระเบียงกลาง ชั้น ๒ อาคารมหาจุฬาลงกรณ์

ระบุปัญหาเท่าที่ปรากฏชัดจากการสังเกตทางกายภาพ ซึ่งนั่นก็มีน้ำหนักเพียงพอให้เข้าใจชัดถึงความเสียหายไม่แรงดำเนินการบูรณะพระบรมฉายาลักษณ์ อันเป็นที่เคารพสักการะยิ่งของชาวจุฬาฯ และเป็นอนุสรณ์แห่งพระมหากรุณาธิคุณที่ล้นเกล้าฯ ทั้ง ๒ รัชกาลได้ทรงมีต่อการวางรากฐานการศึกษาสมัยใหม่ของประเทศ

เมื่อจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้รับทราบถึงปัจจัยความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นหากไม่เร่งดำเนินการบูรณะ ท่านอธิการบดีในขณะนั้น ศาสตราจารย์กิตติคุณ นายแพทย์ภิรมย์ กมลรัตนกุล ได้อนุมัติให้ดำเนินโครงการบูรณะพระบรมฉายาลักษณ์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นการเร่งด่วน โดยกำหนดจะเชิญนักบูรณะภาพถ่ายที่มีความเชี่ยวชาญเข้ามารับหน้าที่สำคัญนี้ เนื่องจากในประเทศไทยยังไม่มีผู้เชี่ยวชาญในการบูรณะภาพถ่ายโบราณ

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้ทรงมีพระราชกระแสรับสั่งให้หาวิธีป้องกันความเสียหายหากเกิดกรณีที่มีเหตุหนึ่งเหตุใดส่งผลให้ภาพได้รับผลกระทบหรือเสียหาย คณะทำงานจึงได้น้อมเกล้าน้อมกระหม่อมดำเนินการตามพระราชดำริก่อนที่จะเริ่มงานบูรณะ ด้วยการบันทึกพระบรมฉายาลักษณ์เป็นภาพดิจิทัลความละเอียดสูงเพื่อเป็นเครื่องรับประกันในลำดับหนึ่ง ผู้เชี่ยวชาญจากประเทศเบลเยียม จอร์จ ชาร์ลลีเย (Georges Charlier) รับเป็นผู้บันทึกภาพดิจิทัลด้วยความละเอียดสูงให้แล้วเสร็จก่อนที่จะอยู่เชิญพระบรมฉายาลักษณ์ทั้ง ๒ ลงจากที่ประดิษฐาน

ภาพดิจิทัลความละเอียดสูงที่บันทึกไว้เมื่อวันที่ ๑ (ก่อนการอัญเชิญลง) และวันที่ ๕ (เมื่อเปิดกรอบออกแล้ว) เดือนกรกฎาคม ๒๕๕๔ ถือเป็นการอนุรักษ์ข้อมูลที่สำคัญยิ่ง กล่าวคือ ถือเป็นการบันทึกข้อมูลประวัติศาสตร์ในสภาพปัจจุบัน เพื่ออนุรักษ์สืบทอดต่อไปยังอนาคตตามมาตรฐานสากลเช่นที่ถือปฏิบัติในพิพิธภัณฑ์สำคัญของโลกในปีเดียวกันนั้น ได้มีการดำเนินโครงการ

พิธีบวงสรวง วันศุกร์ที่ ๑ กรกฎาคม ๒๕๕๔ ก่อนเริ่มงานการบูรณะพระบรมฉายาลักษณ์ทั้ง ๒ รัชกาล

คู่ขนานจัดทำแผ่นฟิล์มขึ้นใหม่ ขนาดเท่าพระบรมฉายาลักษณ์ต้นฉบับทั้ง ๒ ภาพ (ปัจจุบันยังไม่พบแผ่นฟิล์มหรือฟิล์มกระจกต้นฉบับ) และได้พิมพ์พระบรมฉายาลักษณ์ขึ้นใหม่ ๑ ชุด โดยใช้เทคนิคการพิมพ์ภาพด้วยแร่แพลทินัม (Platinum printing process) ขนาดเท่ากับภาพต้นฉบับ ภาพถ่ายแพลทินัมมีความโดดเด่นเรื่องความละเอียดอ่อนในการเก็บโทนสีขาว เทา และดำ และมีคุณสมบัติด้านการอนุรักษ์เอกสารประวัติศาสตร์อย่างหาที่เปรียบไม่ได้ ภาพที่พิมพ์ด้วยแร่แพลทินัมไม่เปลี่ยนสีแม้กาลเวลาจะผ่านไปเป็นศตวรรษ ซึ่งได้พิสูจน์ชัดเจนแล้วว่า เป็นเอกสารที่มีอายุยืนยาวที่สุดโดยไม่เสื่อมสภาพเท่าที่มนุษย์สามารถสร้างได้บนกระดาษ

งานบูรณะพระบรมฉายาลักษณ์แบ่งเป็น ๒ ระยะ ทั้งนี้เพราะวัสดุของภาพมีอายุนานนับศตวรรษ และอยู่ในสภาพค่อนข้างตึงเครียด เมื่อเปิดกรอบออกแล้ว จึงไม่ควรเร่งงานบูรณะโดย

ทันที แต่ควรพักไว้และดูแลให้คงสภาพนั้นเป็นระยะเวลาหนึ่ง ในการนี้ คณะทำงานได้แบ่งช่วงเวลาดำเนินงานในระยะที่ ๑ (กรกฎาคม ๒๕๕๔) มีนักบูรณะชาวเยอรมัน ๓ ท่านรับหน้าที่คือ Martin Carlos Jürgens (มาร์ติน คาร์ลอส ยัวร์เก็นส์) กีเซล่า ฮาริช-ฮัมบวร์เกอร์ (Gisela Harich-Hamburger) และ สเตฟานี ไฟเฟอร์ (Stefanie Pfeifer) และในระยะที่ ๒ (มกราคม ๒๕๕๕) มีนักบูรณะ ๒ ท่านรับหน้าที่ต่อไปจนงานแล้วเสร็จสมบูรณ์คือ กีเซล่า ฮาริช-ฮัมบวร์เกอร์ (Gisela Harich-Hamburger) และ สเตฟานี ไฟเฟอร์ (Stefanie Pfeifer) นอกจากนั้น ยังมีคณะทำงานฝ่ายไทยร่วมคิดและร่วมช่วยงานบูรณะตั้งแต่ต้นจนแล้วเสร็จสมบูรณ์ แม้จะไม่ได้เฝ้านามทุกท่านมา ณ ที่นี้ แต่ทุกท่านที่ได้ร่วมคณะทำงานตระหนักดีว่า การทำงานอยู่เบื้องหลังเปรียบเสมือน “การปิดทองหลังองค์พระปฏิมา” ซึ่งมีความสำคัญ จะขาดเสียมิได้

การสำรวจภายนอกตั้งแต่เดือนมกราคม ๒๕๕๔ ก่อนที่จะเปิดกรอบนั้น นักบูรณะสันนิษฐานว่า ไม่มีการเว้นระยะระหว่างกระจกกรอบกับภาพและเห็นเชื้อรา กระจายตัวอยู่ทั่วทั้ง ๒ ภาพ รวมทั้งเห็นร่องรอยความชำรุดต่างๆ ต่อมาเมื่อเปิดกรอบพระบรมฉายาลักษณ์ในเดือนกรกฎาคม ๒๕๕๔ พบว่ากระจกเว้นระยะห่างจากภาพแต่เพียงเล็กน้อย ซึ่งนับว่าเป็นเรื่องดี รวมทั้งอาจถือเป็นโชคที่เชื้อราบนกระจกด้านในยังไม่ได้ส่งผลกระทบกับภาพ และเมื่อทำความสะอาดคราบสกปรกทั้ง ๒ ด้านออกแล้ว พบว่ากระจกที่มีอายุเก่าแก่นี้กลับมาใสสะอาดได้และไม่พบว่าเกิดการเสื่อมสภาพแต่อย่างใด จึงสามารถใช้กระจกแผ่นดั้งเดิมนี้ในการบรรจุกรอบหลังการบูรณะแล้วเสร็จได้

แผ่นกระจกที่ใช้กรุปิดกรอบเป็นกระจกบางเพียง ๒ มม. พบฟองอากาศขนาดเล็กกระจายตัวอยู่ทั่ว ซึ่งเป็นลักษณะกระจกที่ผลิตในยุโรปช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ ด้วยเหตุว่ากระจก ๒ แผ่นนี้มีขนาดใหญ่พิเศษจึงถือเป็นวัสดุทรงคุณค่าและหาได้ยาก ควรต้องดูแลรักษาอย่างดี กล่าวโดยสรุป พระบรมฉายาลักษณ์ทั้ง ๒ รัชกาล ถือเป็นภาพถ่ายหายากและทรงคุณค่ายิ่งต่อประวัติศาสตร์ภาพถ่ายโลก ทั้งในด้านขนาดของภาพและความงดงามในเชิงศิลปะสมเป็นพระบรมฉายาลักษณ์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

หลังจากเปิดกรอบแล้ว ได้มีการศึกษาสภาพโดยละเอียดอีกครั้ง เพื่อวางแผนการจัดหาวัสดุและขั้นตอนในการบูรณะ ความเสียหายหลักที่พบในทั้ง ๒ ภาพคือ กรอบภาพชั้นในที่ใช้เป็นโครงซึ่งพระบรมฉายาลักษณ์บิดตัว ทำให้ภาพเกิดแรงดึงไม่เสมอกันในแต่ละมุม รอยสนิมจากตะปูที่ใช้กรุเพื่อชิงภาพเริ่มกินเนื้อกระดาษ จึงจำเป็นต้องรื้อกรอบไม้สนซีดาร์ชั้นในและรื้อตะปูออกทั้งหมด เปลี่ยนวิธีการชิงภาพโดยใช้แผ่นฮันนิคอม (Honeycomb) รองรับภาพที่ชิงใหม่บนผ้าลินิน ซึ่งเป็นผ้าที่ไม่มีเซลลูโลส (หรือไม่มีแหล่งอาหารของแมลง) วัสดุใหม่ทั้งหมดที่สัมผัสพระบรมฉายาลักษณ์เป็นวัสดุธรรมชาติไร้กรด

จอร์จ ชาร์ลีย์ ใช้กระจกเงาปิดบนกระจกพระบรมฉายาลักษณ์เพื่อวัดแนวระยะระหว่างเลนส์กล้องกับภาพ

ทีมงานภายนอกผู้ให้การสนับสนุนในการติดตั้งอุปกรณ์นั่งร้านขนาดใหญ่และกำลังคนที่มีฝีมือเพื่อการอนุรักษ์พระบรมฉายาลักษณ์และการบันทึกภาพดิจิทัล จากบริษัท ไอเวชั่นสตูดิโอ จำกัด และบริษัท บ้านรัก จำกัด

การบันทึกภาพหลังการเปิดกรอบพระบรมฉายาลักษณ์ทั้ง ๒ พระองค์ วันที่ ๕ กรกฎาคม ๒๕๕๔

การถอดกรอบไม้สนซีดาร์ชั้นในที่ชิงพระบรมฉายาลักษณ์ ซึ่งไม้สนซีดาร์ป้องกันแมลงได้ดีแต่มีการบิดตัวไม่สามารถใช้งานต่อไปได้ จึงจำเป็นต้องรื้อออก

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงพระราชทานพระราชดำริและติดตามงานการบูรณะตั้งแต่ต้นจนลุล่วงสมบูรณ์ ภาพนี้ขณะเสด็จทอดพระเนตรงานวันที่ ๗ กรกฎาคม ๒๕๕๔

นักบูรณะผู้เชี่ยวชาญจากประเทศเยอรมนี สํารวจพื้นที่ที่เปิดกรอบเรียบร้อยแล้ว

นอกจากนั้น ยังมีร่องรอยการกระจายตัวหลายจุดทั่วภาพ ซึ่งอาจเกิดจากการทำปฏิกิริยาของสะเก็ดกับอากาศหรือการเสื่อมสภาพของวัสดุที่ใช้ปิดภาพบนพื้นผ้าใบ ในการบูรณะได้ทำความสะอาดออกทั้งหมด โดยเน้นปรับค่ากรดที่สูงให้หมดไป จุดที่กระดาษาภาพเริ่มพองบวมและกระดาษาแตกชำรุดบางจุด โดยเฉพาะบริเวณพระพักตร์พระบรมฉายาลักษณ์รัชกาลที่ ๖ ได้รับการซ่อมเพื่อหยุดสภาพความเสียหายและปรับให้ดีขึ้นอย่างเห็นได้ชัด งานบูรณะขั้นที่ ๒ มีรายละเอียดการทำงานทางเทคนิคต่างๆ อีกมาก กว่าที่จะแล้วเสร็จสมบูรณ์และสามารถบรรจุภาพให้คงลักษณะเดิมเท่าที่กระทำได้ โดยเชื่อว่าการบูรณะครั้งใหญ่ที่ดำเนินงานอย่างเจียวๆ โดยใช้เวลาร่วม ๒ ปีนี้ จะสามารถคงสภาพพระบรมฉายาลักษณ์ไม่ให้เกิดการชำรุดเสื่อมสภาพและไม่น่าจะต้องบูรณะไปอีกหลายทศวรรษจากนี้ นอกจากนี้ในระหว่างการทำงาน คณะทำงานได้บันทึกจดหมายเหตุว่าด้วยการบูรณะ และให้ความสำคัญต่อการถ่ายทอดความรู้ในด้านการบูรณะภาพถ่าย ซึ่งเป็นศาสตร์ที่ไม่มีมีการเรียนการสอนในประเทศไทยอย่างเป็นระบบ ตลอดจนการประสานงานกับหน่วยงานภาคเอกชนและผู้เชี่ยวชาญในต่างประเทศหลายฝ่าย

ซึ่งล้วนแต่มีส่วนสนับสนุนให้ดำเนินงานได้สำเร็จลุล่วงอย่างราบรื่น ท้ายที่สุดคณะทำงานต่างสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานความช่วยเหลือและพระราชดำริให้การต่างๆ ดำเนินลุล่วงยังผลสำเร็จ

ประวัติพระบรมฉายาลักษณ์ ณ โรงอาคารมหาจุฬาลงกรณ์

ถึงแม้ว่าปัจจุบันจะยังไม่พบหลักฐานใดที่ระบุว่า มีการอัญเชิญพระบรมฉายาลักษณ์มาประดิษฐาน ณ อาคารมหาจุฬาลงกรณ์ตั้งแต่เมื่อใด แต่จากลักษณะการออกแบบโถงอาคารและซุ้มบนผนังที่ประดิษฐานพระบรมฉายาลักษณ์สันนิษฐานว่าน่าจะมีการวางแผนจะประดิษฐานภาพมาตั้งแต่เมื่อเริ่มออกแบบสถาปัตยกรรมและการออกแบบพื้นที่ภายในอาคารแล้ว กล่าวคือ การทำซุ้มบริเวณผนังเหนือโถงบันได ซึ่งเป็นที่ประดิษฐานพระบรมฉายาลักษณ์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และซุ้มผนังของระเบียงกว้างฝั่งตรงข้าม ซึ่งเป็นที่ประดิษฐานพระบรมฉายาลักษณ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นไปได้ว่าพระบรมฉายาลักษณ์จะประดิษฐาน ณ ตำแหน่งนี้ มาตั้งแต่ช่วงเวลาที่สร้างอาคารเสร็จสมบูรณ์

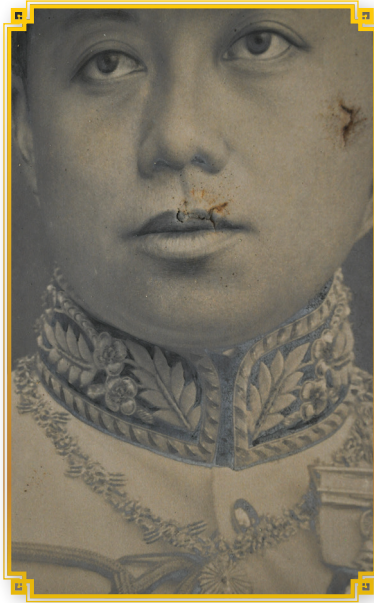
พระบรมฉายาลักษณ์ทั้ง ๒ ภาพฉายขึ้นในเวลาต่างปีกัน แต่แสดงภาพรัชกาลที่ ๕ และรัชกาลที่ ๖ ขณะทรงดำรงพระบรมราชอิสริยยศเป็นพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงฉลองพระองค์เต็มยศ และทรงถือพระศาทาจอมทัพสาระในภาพเอื้อให้สามารถประมาณเวลาที่ช่างภาพหลวงบันทึกภาพ พระศาทาจอมพลในพระหัตถ์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นศาทาจอมพลที่พระองค์เจ้าจิรประวัติวรเดช กรมหมื่นนครไชยศรีสุรเดช (พระอิสริยยศในขณะนั้น) ผู้บัญชาการกรมยุทธนาธิการได้จัดทำขึ้นเพื่อทูลเกล้าฯ ถวายในวโรกาสที่ทรงครองราชย์เสมอ ๒ เท่าของรัชกาลที่ ๔ เมื่อพุทธศักราช ๒๔๔๖

และในปีเดียวกันนั้นได้มีการจัดพระราชพิธีทวีสวรรคตสมโภชเป็นครั้งที่ ๒ ในรัชกาลของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว นั้นหมายถึงว่า ภาพนี้ช่างภาพหลวงน่าจะถ่ายขึ้นในเมืองพระนคร อย่างเร็วที่สุดหลังจากช่วงสิ้นปี พ.ศ. ๒๔๔๖

หากดูจากหลังของพระบรมฉายาลักษณ์เปรียบเทียบกับฉากรั้วพระบรมฉายาลักษณ์ภาพอื่น เชื่อได้ว่าพระบรมฉายาลักษณ์นี้น่าจะฉายภาพในเมืองพระนครมากกว่าในยุโรป ทั้งนี้เนื่องจากหากพิจารณาภาพระหว่างการเสด็จพระราชดำเนินเยือนยุโรปครั้งที่ ๒ (พ.ศ. ๒๔๕๐) เห็นได้ชัดว่าทรงเลือกฉลองพระองค์แบบไม่เป็นทางการต่างจากการเสด็จอย่างเป็นทางการในปี พ.ศ. ๒๔๔๐ จะมีกรณียกเว้นเท่าที่พบคือ การฉายพระบรมฉายาลักษณ์หมู่ที่เมืองบาดฮอมบวร์ก เยอรมนี เนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษา ๒๐ กันยายน ๒๔๕๐ ซึ่งทรงฉลองพระองค์เต็มยศ แต่ไม่ปรากฏหลักฐานใดที่แสดงว่า ได้ทรงนำพระคทาจอมทัพไปยุโรปด้วย ในที่นี้ จึงขอสันนิษฐานจากหลักฐานเท่าที่พบว่า ช่างภาพหลวงของ “ห้างโรเบิร์ต เลนซ์ แอนด์ โก” (Robert Lenz & Co.) อาจเป็นนายโรเบิร์ต เลนซ์ (Robert Lenz) หรือ นายเอมิล โกรธ (Emil Groote) น่าจะเป็นผู้ได้เข้าเฝ้าเพื่อฉายภาพนี้ที่ “โรงถ่ายรูปกระจก” ในพระบรมมหาราชวัง

ส่วนพระบรมฉายาลักษณ์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น สันนิษฐานว่าน่าจะเป็นฝีมือการถ่ายภาพของช่างภาพหลวงจากห้างเดียวกัน หากแต่ในกรณีนี้ น่าจะเป็นผลงานของเอมิล โกรธ ซึ่งได้เข้าดำเนินกิจการห้างโรเบิร์ต เลนซ์ แอนด์ โก หลังจากทีเลนซ์ได้ขายกิจการให้เขาเมื่อวันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๔๘ โกรธและหุ้นส่วนยังคงถ่ายภาพและดำเนินกิจการต่อไปในนาม โรเบิร์ต เลนซ์ แอนด์ โก ซึ่งเป็นที่นิยมและรู้จักอย่างกว้างขวาง ส่วนเลนซ์ได้เดินทางออกจากประเทศสยาม วันที่ ๓๐ มกราคม พ.ศ. ๒๔๕๐ ห้างโรเบิร์ต เลนซ์ ต้องปิดตำนานลงเมื่อสยามประเทศประกาศเข้าร่วมสงครามโลกครั้งที่ ๑

ภาพพระพักตร์รัชกาลที่ ๖ ชำรดแตกและเริ่มเกิดปฏิกิริยาทางเคมี มีคราบเงินปรากฏในหลายจุด

ภาพพระพักตร์ที่บูรณะเรียบร้อยแล้ว เพื่อยุติการเสื่อมสภาพและปรับปรุงให้ดีขึ้น

เมื่อการบูรณะแล้วเสร็จสมบูรณ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้จัดพิธีบวงสรวงในวันศุกร์ที่ ๒๗ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๕

ในปีพ.ศ. ๒๔๖๐ เนื่องด้วยรัฐบาลได้เข้ายึดกิจการของชาวเยอรมันในสยาม ปีต่อมา รัฐบาลได้เข้าบริหารงานห้องภาพหลวงในนาม “ห้องฉายานรังสีห์”

พระคทาจอมพลในพระหัตถ์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นพระคทาที่พลเอก พระเจ้าฟ้ายะเฮอ กรมหลวงนครไชยศรีสุรเดช ผู้บัญชาการกรมยุทธนาธิการ ได้นำขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายเนื่องในพระราชพิธีบรมราชาภิเษก วันที่ ๒ พฤศจิกายน ๒๔๕๓ ที่ทรงเรียกว่า เป็นคทาจอมพลชั่วคราว และได้ทรงใช้ใน ช่วงปีต้นๆ ของรัชกาลเท่านั้น ดังนั้นพระบรมฉายาลักษณ์ที่ประดิษฐาน ณ อาคารมหาจุฬาลงกรณ์ น่าจะฉายภาพในช่วงสิ้นปี พ.ศ. ๒๔๕๓ - ๒๔๕๔ ต่อมาพระองค์ได้โปรดเกล้าฯ ให้จัดทำพระคทาจอมพลขึ้นใหม่ ศิลปินชาวอิตาลี กาลิเลโอ คินี (Galileo Chini) ได้เขียนภาพร่างพระคทาองค์หนึ่งที่มียอดเป็นพระครุฑพ่าห์ ภาพที่เขียนขึ้นในราวปี พ.ศ. ๒๔๕๕ นั้นเป็นภาพที่ร่างตามแบบพระคทาจอมพลองค์ใหม่นั้นเอง

พระบรมฉายาลักษณ์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
ที่พิมพ์ขึ้นด้วยเทคนิค Platinum-palladium print

พระบรมฉายาลักษณ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
ที่พิมพ์ขึ้นด้วยเทคนิค Platinum-palladium print

ภาพถ่ายสะท้อนถึงพัฒนาการทางเทคโนโลยี

พระบรมฉายาลักษณ์ ๒ รัชกาล เป็นอนุสรณ์แห่งการสถาปนาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่ประดิษฐานอยู่ ณ อาคารหลังแรกของมหาวิทยาลัยมายาวนานร่วมศตวรรษ หากพิจารณาในการสร้างงานเชิงอนุสรณ์แล้ว การใช้เทคนิคประติมากรรมหรือจิตรกรรมภาพบุคคลถือเป็นรูปแบบที่ยังแพร่หลายในยุคสมัยนั้น การสร้างงานศิลปกรรมในช่วงรัชกาลที่ ๕ และรัชกาลที่ ๖ ได้เปลี่ยนแปลงไปจากชนบเดิมอย่างมีนัยสำคัญและมีการนำศิลปะรูปแบบใหม่เข้ามารังสรรค์ความงามให้แก่สถาปัตยกรรมของเมือง ศิลปะภาพถ่ายมีพัฒนาการไปเป็นอันมากในแผ่นของทั้ง ๒ พระองค์ การพิมพ์ภาพถ่ายขนาดใหญ่ลงบนกระดาษในเวลานั้น นับเป็นกรณีที่น่าทึ่งยิ่ง

การที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมฉายาลักษณ์ของทั้ง ๒ พระองค์ ที่มีขนาดใหญ่เหมือนพระองค์จริง (Life-size) เพื่อประดิษฐาน ณ อาคารมหาจุฬาลงกรณ์จึงอาจถือเป็นเครื่องหมายเชื่อมโยงถึงพัฒนาการของศาสตร์และเทคโนโลยีสมัยใหม่กับการประดิษฐานมหาวิทยาลัย ซึ่งจะรับหน้าที่ถ่ายทอดศาสตร์ที่ทันสมัยในสยามประเทศ ซึ่งกำลังพัฒนาก้าวหน้าอยู่ในยุคสมัยนั้น ควรค่าแก่มหาวิทยาลัยที่จำต้องพัฒนาให้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของยุคสมัย

อาคารมหาจุฬาลงกรณ์เป็นสถาปัตยกรรมที่ผูกพันกับการสถาปนาสถาบันอุดมศึกษาแห่งแรกของประเทศ พระบรมฉายาลักษณ์ทั้ง ๒ รัชกาล เปรียบเป็นอนุสรณ์ให้รำลึกถึงพระมหากษัตริย์และพระราชประสงค์ในการทำนุบำรุงการศึกษาของปวงประชาราษฎร์สืบต่อไป

